

BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE

2012 JANUÁR – ÁPRILIS

5. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

- 1 A szudáni konfliktus kihívásai
Szűcs Andrea Dóra

- 6 Hitetlen dzsihadisták:
A toulouse-i merényletek tanulságai
Fábián Ádám

- 11 Magyarország szerepe a nemzetközi békefenntartó műveletekben
Mórucz Norbert

 CORVINUS
KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

biztpol.corvinuembassy.com

CIKK

A SZUDÁNI KONFLIKTUS KIHÍVÁSAI

Szúcs Andrea Dóra

ABSZTRAKT

2012 áprilisában Heglig elfoglalásával felújultak a harcok Szudán és a 2011. július 9-e óta független Dél-Szudán között (Aczél, 2012). Dél-Szudán Afrika 54. független állama, függetlenedése az első precedens Afrika történelmében arra, hogy egy állam referendum útján jött létre (Illés, 2011 In: Külügyi Szemle). A 2011-es népszavazáson a lakosság 90%-a szavazott a függetlenedés mellett. A precedensteremtés már ma is érezhető, a líbiai tubu törzs például bejelentette, hogy etnikai tisztogatások esetén nemzetközi intervenciót fog kérni és Dél-Szudánhoz hasonlóan függetlenedni fog. (HVG, 2012) Észak és Dél-Szudán között a konfliktusok immár több mint 50 éve tartanak. A kezdeti okokként emlegetett etnikai és vallási ellentéteket egyre jobban felváltotta a gazdasági érdekek mentén keletkező törésvonalak és töréspontok sokasága (Kristof, 2011). Dolgozatomban az északi és déli területek között zajló ellentéteket kísérelem meg bemutatni a helyzetben rejlő kihívások kiemelésével.

DÉL-SZUDÁN FÜGGETLENEDÉSE

Kosztasz Kavafiasz kérdezte A barbárokra várva c. költeményében: „...*S most – vajon barbárok nélkül mi lesz velünk? Ők mégiscsak megoldás voltak valahogy...*”¹ Mi lesz akkor, ha a fenyegető veszély megszűnik, ha a külső ellenség eltűnik. Az összetartó erő meglétének vagy hiányának problematikája számtalanszor felmerült a történelem során, ahogy a kérdés többszörösen feltehető Szudán esetében is: először a brit függetlenedést követően, majd Dél-Szudán függetlenné válása után merül fel a kérdés: mit is jelent valójában a „dél-szudáni identitás” (Szemerkenyi, 1997).

Délen a referendum közös célként egyesítette a megosztott vallású, etnikumú lakosságot. Ideiglenesen mindenki félretette egyéni érdekét és egyesítették erejüket a vágyott függetlenség érdekében. Ez az összetartó erő a függetlenség létrejöttével azonban megszűnt. Eljött az ideje az egységesítésnek, a konszolidációnak, az állampolgársági kérdések rendezésének, emellett az államvezetésnek az etnikai és vallási konfliktusokkal és nézeteltérésekkel is meg kell birkóznia. Ezek a konfliktusok úgy tűnik a frissen létrejött állam egyébként is még instabil rendszerének erejét erősen próbára teszik.

POLGÁRHÁBORÚK SOROZATA

Szudán 1956-ban vált függetlenné Nagy-Britanniától (Illés, 2011. In: *Kül-Világ*). Az ország területén a brit gyarmatosítás ideje alatt is egy érdekes kettősség volt megfigyelhető: csupán a déli területek voltak tényleges brit uralom alatt, észak inkább földrajzi helyzete következtében egyiptomi befolyás alatt állt. Ez mind vallási, mind etnikai okokra visszavezethető: az északi lakosság túlnyomó része muszlim vallású arab, ezzel szemben dél jóval heterogénebb, sok eltérő vallású nemzet él együtt. Az északi lakosság számára elérhetővé vált a szekularizált oktatás, ebből fakadt, hogy a britek kivonulásuk után rájuk bízta az ország irányítását.

Ez egy idő után göggel és megvetéssel párosult, ami a centrum-periféria hozzáállás kialakulását eredményezte. Mivel a dél jelentette a felzárkóztatandó perifériát, megkezdték a déli lakosság arabizációját és

¹ Somlyó György fordítása

iszlamizációját, ami nyilvánvaló ellenérzést váltott ki a déli népeességből (Illés, 2011. In: Kül-Világ).

A polgárháború első szakasza a függetlenedési mozgalommal párhuzamosan bontakozott ki. Ennek lezárása az 1972. március 3-ai addisz-abebai szerződésben történt, ami ugyan megőrizte az ország egységét, de a déli területeknek szélesebb autonómiát biztosított.

A háború második szakasza 1983-tól Szudán híres-hírhedt vezetőjének, a nemzeti Kongresszusi Párt elnökének, Omar al-Bashír 1989. június 30-án történő vér nélküli puccsáig tartott. Az utolsó szakasz 1989-2005-ig, a háborút lezáró békeszerződésig zajlott. A békeszerződés aláírásával párhuzamosan azonban kibontakozott a darfúri konfliktus, ami két millió dél-szudáni lakos halálát és négy millió menekültet eredményezett.

A darfúri konfliktus hátterében az észak-szudáni területen jelentkező szárazság állt. Az északi szárazság következtében rengeteg ember menekült Darfúrba, ahol 2003-ban kitört a polgárháború. Úgy tűnt, hogy a lázadások, háborúk megoldását jelenti Dél-Szudán 2011. július 9-ei függetlenedése, azonban ezt a 2012 márciusa óta tartó forrongások megcáfolják (BBC, Sudan Profile, 2012).

SZUDÁN ÉS AZ OLAJ

A mostani határkonfliktusok elsősorban Szudán kőolajtermelése fölötti harcokként értelmezhetőek. A harc a vitatott hovatartozású Heglig és Abyei tartomány ellenőrzése felett tört ki, amik Szudán olajban és ásványkincsekben gazdag területei (Sudan Human Security Baseline Assessment, 2012). A kőolajexport Szudán exporttermékeinek 80%-át teszi ki, naponta 523.000 hordónyi kőolajat termelnek az ország területén. Azonban a hatékony kőolaj-kitermeléshez és eladáshoz elengedhetetlen Szudán és Dél-Szudán szoros együttműködése. Ugyan Szudán kőolajkészletének 80%-a Dél-Szudán területén található, az infrastruktúra valamint a tengeri közlekedéshez elengedhetetlen kikötők (pl. Port Sudan) Észak-Szudánban találhatóak. Ebből kifolyólag a délen található olaj csak északi segítséggel termelhető ki és adható el. Mivel mindkét területének alapvető érdeke a kőolaj eladása, szoros függőségben állnak egymással és kénytelenek együttműködni. Természetesen mind a két terület igyekszik a függőséget felszámolni, erre irányul Dél-Szudán Kínával való szorosabb együttműködése, amely során egy Szudánt megkerülő olajvezeték

kialakítására törekszik. Ebben a helyzetben észak rosszabb helyzetben van, hiszen nyersanyag nélkül (a helyi viszonyok közötti) fejlett infrastruktúrájával valamint kereskedelmi központjaival önmagában nem tud profitot termelni. Dél teljes gazdasági függetlenedésével elveszítenék egyedüli exporttermékeket és ezzel együtt a világgazdaságban betöltött pozícióikat. Egyedüli lehetőségük, ha igyekeznek nyersanyagban gazdag területeket szerezni. Ezzel magyarázható észak agresszor szerepének betöltése a dél-szudáni konfliktusban.

SZUDÁN ÉS KÍNA

Érdemes néhány szót szólni Kína szerepéről. 15.000 kínai dolgozik Szudánban, ezért valószínűleg Szudánt Kína jelentősnek tekinti gazdasági, politikai és stratégiai partnerként is. Dél-Szudán kőolajvezetékének megépítését gazdaságilag és politikailag is támogatja, valamint 8 millió dolláros kölcsönt adott az újonnan függetlenedett állam technológiai és infrastrukturális fejlesztésére. Ezzel párhuzamosan azonban ő Észak-Szudán legnagyobb fegyverbeszállítója is. A szudáni kőolaj háromnegyedét Kína vásárolja fel, így Kínának alapvető jelentőségű, hogy a háború ne veszélyeztesse tartósan Szudán kőolaj-kitermelését.

Egyelőre azonban még nem egyértelmű, hogy mi is az igazi célja: a „békítő” szerepének betöltése a gazdasági stabilitás érdekében, vagy inkább a háború elhúzódásából fakadó lehetőségek kihasználása.

ÖSSZEGLÉS

Szudán egy történelmi konfliktusokkal terhelt térség. Az elmúlt évtizedek polgárháborúi elsősorban etnikai feszültségeken alapultak, nemrég jelent meg az olaj, mint konfliktusforrás. A vallási, etnikai ellentétekre idővel kellő megoldást nyújthat Dél-Szudán függetlenedése, azonban nem várható el, hogy ez képes legyen egyszerre feloldani minden nézeteltérést. Az olaj azonban egy meddő vita a felek között, hiszen olyan mértékű egymásrautaltság áll fenn a két térség között, ami miatt az olajexport csökkenése vagy megszűnése kettős öngyilkosságot eredményezne. A felek tisztában vannak vele, hogy a megegyezés nem csak hogy szükséges, de elkerülhetetlen is, ennek ellenére a megoldás még nem született meg.

A megoldás kérdése abban áll véleményem szerint, hogy a szudáni konfliktus mikor fog komolyabb nemzetközi hatalmi érdekeket sérteni.

BIBLIOGRÁFIA

- ACÉL Endre: Harc a szudáni olajért In: *168 óra online*, 2012. 04.25.
<http://www.168ora.hu/globusz/szudan-del-szudan-koolaj-heglig-darfur-clooney-haboru-95010.html>. Letöltve: 2012. 07.08.
- BBC: Sudan Profile. <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-14094995>.
- CIA Factbook. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/su.html>.
- Etnikai tisztogatástól tart egy líbiai törzs. In: *HVG online*, 2012. 03. 27.
http://hvg.hu/vilag/20120327_etnikai_tisztogatas_libia. Letöltve: 2012. 07.08.
- ILLÉS Zoltán: Dél-Szudán függetlensége. In: *Kül-Világ*, 2011/3. <http://www.kulvilag.hu/2011/03/illes.pdf>. Letöltve: 2012. 07.06.
- ILLÉS Zoltán: Dél-Szudán: egy független állam létrejötte és kihívásai. In: *Külgügyi Szemle*, 2011/02.
- Nicholas KRISTOF: Welcome to South Sudan
<http://kristof.blogs.nytimes.com/2011/07/09/welcome-to-south-sudan/>. Letöltve: 2012. 07. 08.
- SZEMERKÉNYI Réka: A NATO a hidegháború után. In: *Rubicon*, 1997/5-6.
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_nato_a_hideghaboru_utan/. Letöltve: 2012. 07.08.
- The Conflict Over Heglig, at: Sudan Human Security Baseline Assessment*, 2012.
<http://www.smallarmssurveysudan.org/facts-figures-heglig.php>. Letöltve: 2012. 07.08.

CIKK

HITETLEN DZSIHÁDISTÁK: A TOULOUSE-I MERÉNYLETEK TANULSÁGAI

Fábián Ádám

ABSZTRAKT

A márciusi merényletek¹ és a június 20-ai túszejtés² Toulouse-ban rávilágítanak a dzsihádisták terrorizmus (ha egyáltalán lehet még így nevezni) folyamatos átalakulására. A 23 éves, algériai származású Mohamed Merah március 11-én és 15-én több katonát gyilkolt meg a délnyugat-franciaországi Toulouse-ban és Montauban-ban, majd március 19-én a toulouse-i Ozar Hatorah zsidó iskolában három gyermek és egy tanár esett áldozatul a merénylőnek. Június 20-án, a Merah korábbi lakásához közeli bankban egy férfi (akinek nevét a hatóságok még nem hozták nyilvánosságra) négy túszt tartott hét órán át fogva. Bár az elkövetők magukat az al-Káida tagjának vallották és tettüket tágabb vallásos és politikai motivációval indokolták, mégsem állapítható meg egyértelműen mi mozgatta őket; kevésbé tűnik valószínűnek, hogy „valódi” mudzsáhidokkal van dolgunk, a dzsihád esetükben sokkal inkább az öngazolás eszköze, a valódi indítékok elfedése. Mindezek alapján indokoltnak tűnhet dzsihádisták terrorcselekmények helyett „dzsihádisták-szerű” terrorizmusról beszélni. Az elkövetők nem mudzsáhidokból álló sejtek tagjaként tervezték meg és hajtották végre ezeket az akciókat, bár Mohamed Merah kapcsolatban állt a Forsane al-Izzával, egy a radikális iszlámhoz utat nyitó „kapuszervezet”, ennek ellenére mégis úgy tűnik, hogy a merényletek után betiltott szervezetnek nem volt tudomása Merah terveiről. Ez az elemzés az európai muszlim közösségek radikalizálására vonatkozó tágabb kontextust segítségül hívva igyekszik felhívni a figyelmet ezen merényletek és a dzsihádisták terrorizmus eddigi jellemvonásai közötti különbségekre.

¹ <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-17428860>

² <http://www.guardian.co.uk/world/2012/jun/20/toulouse-bank-hostages-freed-police-raid>

Ha a toulouse-i merényletek és túszejtés elkövetőinek családi hátterét és személyiségfejlődését összehasonlítjuk az előző években merényleteket elkövető, vagy leleplezett dzsihádistákéval, jelentős eltéréseket figyelhetünk meg. Bár gyakori az a feltételezés, hogy a terroristák olyan személyiségzavarokkal rendelkeznek, amelyek a gyermekkorban gyökereznek, Marc Sageman pszichiáter, a CIA egykori tisztje 400-500 dzsihádista terrorista életrajzát kielemező vizsgálata szerint a legtöbb későbbi terrorista gondoskodó, teljes családban nevelkedet, csupán 8%-uknál volt gyermekkori viselkedészavar kimutatható. A terroristáknak korábban nem volt összetűzésük a törvénnyel, Sageman mintájában³ 90%-uk ellen semmilyen eljárás nem indult korábban. Hosszasan lehetne sorolni azokat az Európában, vagy Észak-Amerikában radikalizálódott muszlimokat, akiket környezetük békés, köztisztelőben álló személyként ismert meg.¹ Mohamed Merah családi háttere⁴ viszont kevésbé volt rendezett, szülei korán elváltak, többször kísérelt meg öngyilkosságot, 2008-ban fegyveres rablásért 18 hónap börtönbüntetésre ítélték. A pszichiátriai vizsgálatok szerint Merah nárcisztikus, introvertált, sőt kettős személyiség. A három hónappal később Toulouse-ban túszoikat ejtő férfi szintén pszichés zavarokkal rendelkezett hozzátartozói elmondása alapján.

Az antiszociális, pszichés rendellenességekkel befolyásolt egyének részvétele a dzsihádista terrorizmusban egyébként nem jellemző, inkább kivételesnek mondható. Az ilyen elemek felvétele egy terrorszervezetbe hatalmas kockázatot jelent a terrorista összeesküvés titkos jellege miatt. Az al-Káida Manchesterben lefoglalt, feltételezett kiképzési központjében hangsúlyozza, hogy ügyelni kell a dzsihád szolgálatába állók szellemi épiségére. Az al-Iklász² dzsihádista fórum által a mudzsáhidok személyiségének felépítéséhez közölt program is tartalmaz olyan kitételt, hogy a kiválasztott, leendő harcost hosszas tanulmányozásnak kell alávetni kiképzése előtt, amelynél mentális képességeit is fel kell mérni. A sokszor virtuális térben lezajló radikalizálódás ugyanakkor megnehezíti a képességek felmérését. Az al-Káida elnevezést felhatalmazás nélkül alkalmazó merénylők sokat árthatnak a terrorszervezet „hírnevének”, amely az „arab tavasz” kapcsán így is jelentős népszerűségvesztést⁵ volt kénytelen elkönyvelni. Az „arab tavasz” ugyanis bebizonyította, hogy a

³ <http://www.securityaffairs.org/issues/2005/08/sageman.php>

⁴ <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4206821,00.html>

⁵ http://www.justice.gov/ag/manualpart1_1.pdf

korrupt, Nyugatot kiszolgáló arab rezsimek megdöntése nemcsak a dzsiháid által következhet be. Mohamed Merah ugyanúgy kevésbé érdekes az Abdullah Azzam³ által vizionált mudzsáhid előőrsben való tagságra, mint a 22 éves Nicky Reilly⁶, aki 2008-ban egy sikertelen öngyilkos merényletet hajtott végre Exeterben. Reilly egy igen alacsony IQ-val és kommunikációs problémákkal rendelkező, az autizmus enyhébb változatában, az Asperger-szindrómában szenvedő internetfüggő volt. Az al-Káida és más terrororganizációk számára akár hátrányt is jelenthetnek az olyan „önképző” terroristák, akik önkényesen a szervezet tagjának kiáltják ki magukat, hiszen ez kontrollálatlan erőszakhoz⁷ vezethet, amely lehetséges, hogy nincsen összhangban a szervezet céljaival.

A nyugat-európai muszlim fiatalok radikalizálódásának egyik lehetséges forgatókönyve szerint az identitáskrizist átélő fiatal muszlimok a keletitől gyökeresen eltérő énsémát megkövetelő, „poszt-keresztény”⁴ társadalom ürességétől menekülve fordulnak az iszlám radikálisabb értelmezései felé, a „muszlimabbá” válás vezérli őket a szaláfita mecsetek és a „kapuszervezetek” (pl. Hizb ut-Tahrir, al-Muhadzsirun és utódszervezeti, de Franciaországban főként a Dzsamáat al-Tabligh missziós tevékenységet végző szervezet) megkeresésénél. A későbbi terroristák között sok a más vallásokról áttért, vagy a vallását újra felfedezni kívánó fiatal. Olyanok is akadnak közöttük, akik korábban kevésbé vallásos, züllött életet éltek. Az ún. második hamburgi sejtéhez tartozó Rami Makaneszi⁸ például buzgó vallásossága előtt nem vetette meg az éjszakai bárokat, az alkoholt és a kábítószer sem. Dzsihadistává válásukat tehát megelőzte egy buzgó vallásos szakasz. Merah és a túszejtő esetében azonban ez nem figyelhető meg, egyáltalán nem voltak vallásosak, mecseteket nem látogattak. Merah a gyilkosságot megelőző hetekben keresett fel éjszakai bárokat, és csak közvetlenül a merényletek előtt, vagy azok elkövetése után fogalmazódott meg benne, hogy egy puritanizmust követelő, az evilági élet hívságait megvető szervezethez tartozónak nyilvánítsa magát. Esetében a vallásos indíttatás egyértelműen vitatható, hiszen tetteit a palesztin nép iránt érzett szolidaritásával és a fátyoltörvény miatt érzett elégedetlenségével indokolta. Emiatt fogalmazott úgy⁹ Mustafa Akyol török író, hogy Merah kevésbé vallásos életmódját figyelembe véve valójában nem dzsihadista,

⁶ <http://www.metro.co.uk/news/357902-nicky-reilly-profile-of-a-failed-suicide-bomber>

⁷ http://iis-db.stanford.edu/pubs/21057/Harmony_and_Disharmony-CTC.pdf

⁸ <http://ojihad.wordpress.com/2011/05/09/just-not-that-into-jihad-the-story-of-rami-makanesi/>

⁹ http://www.huffingtonpost.com/mustafa-akyol/yet-another-notsopious-al_b_1374480.html

hanem, nacionalista indíttatású terrorizmusról van szó, hiszen a cél a muszlim ummát, mint „nemzetet” ért sérelmek megtorlása volt. Kérdés, hogy mennyiben tekinthető nacionalista indíttatásúnak a világméretű muszlim umma megvédésére irányuló terrorcselekmény, hiszen a Mohamed próféta által megalkotott muszlim „nemzet”, az umma alapvetően vallási vonatkozású fogalom. Az al-Káida iraki szervezetének Saria Tanácsa szerint Allah a muszlim közösséget egy nemzetté emelte, ezért tilos ennek a nemzetnek nevét megváltoztatni bármi ember által alkotottra. A nacionalizmus, a törzsiség, a patriotizmus mind ember által alkotott koncepciók, ezért elvetendőek¹⁰.

Az elkövetők hiányzó vallásossága arra enged következtetni, hogy az al-Káidára való hivatkozás nem más, mint utólagos öngazolás, freudi racionalizálás, logikus motívumok tulajdonítása elfogadhatatlan cselekményeknek. A toulouse-i eseményeknél „az ügy” teljesen független támogatóiról van szó, akik minimális szervezeti kötődéssel rendelkeznek az al-Káidához. A június 20-ai túszejtésnél különösen szembetűnő a mintakövetés, hiszen az elkövető mellett, hogy az al-Káidára hivatkozott, kizárólag a RAID elnevezésű speciális rendőrséggel szeretett volna tárgyalni, ahogyan ezt három hónappal korábban Mohamed Merah is tette.

A toulouse-i események másik fontos tanulsága a radikalizálódás színtereinek átrendeződése. A dzsihadista terrorizmushoz való csatlakozásról általában elmondható, hogy kollektív folyamat, amely ma akár virtuális közegben is megvalósulhat. A dzsihadista csoportokhoz való csatlakozás „offline” formái közül fontos szerepet töltenek be a következő társadalmi kapcsolatok: (1) baráti kapcsolatok, (2) családi kapcsolatok, (3) mecsetek, vallásos kapcsolatok és (4) oktatási intézmények. Mohamed Merah esetében viszont a dzsihadista radikalizálódás eddig legritkább formájával találkozhatunk. Bár családi kapcsolat fűzte az al-Káida egyik tagjához, Sabri Essidhez, akinek apja feleségül vette Merah anyját. Essidet viszont már 2007-ben elfogták Szíriában, a terrorszervezet egyik bázisán. Merah a legtöbb forrás szerint 18 hónapos börtönbüntetése alatt fordult a radikális eszmék felé. A börtönökben a vallás biztonságot, bizonyosságot nyújt az ott raboskodóknak. Peter R. Neumann *Joining Al-Qaeda Jihadist Recruitment in Europe* című művében mutatja be a börtönökben való radikalizálódás két lehetséges formáját: (1) radikális imámok által, akiknek a börtönökben való megjelenése ma már csaknem kizárt, illetve (2)

¹⁰ <http://www.tawhed.net/c.php?i=10%20>

radikális iszlamista rabtársak által. A radikális eszmék követése a börtönben segítheti az elszigetelődés megtörését és tiszteletet ébreszthet a rabtársak körében.⁵

A három hónapos eltéréssel elkövetett toulouse-i bűncselekmények nehezen illeszthetők be a még mindig helyét kereső al-Káida világméretű küzdelmébe. A kevés harci tapasztalattal rendelkező és kevésbé karizmatikus Ajman al-Zavahiri irányítása alatt álló, egyre inkább elszigetelődő terrrorszervezetnek a túléléshez szüksége van a dar-al-kufr területén élő muszlimok támogatására. Nem kell mélyre ásni a dzsihádisták ideológiájában ahhoz, hogy észrevegyünk, a dzsihádisták a fél világgal állnak háborúban, fenyegetéseik éppúgy szólnak az Egyesült Államoknak és az európai országoknak, mint az árulónak tekintett arab rezsimeknek. A dzsihádisták kihasználnak minden lehetőséget arra, hogy ehhez a küzdelemhez mozgósítsák az Észak-Amerikában és Európában élő muszlim közösségeket. Az itt élő radikális muszlimok támogatásának fenntartásához viszont fontos, hogy ne az önjelölt, büntetett előéletű, megkérdőjelezhető hitű „dzsihádisták” képviseljék a muszlim umma érdekeit.

¹ Az egyik legismertebb példa Bilal Abdullah a 29 éves orvos, aki szülei elmondása alapján egy légynek sem tudott volna ártani. 2007. június 30-án társával Kafil Ahmeddel merényletet hajtott végre a glasgow-i repülőtéren egy autóba helyezett bombával, amelynek a tervek szerinti felrobbanása több száz ártatlan ember halálához is vezethetett volna. Mivel nem a megfelelő módon hozták működésbe a pokolgépet, így csak Ahmed és két másik személy szenvedett sérüléseket.

² A dzsihádisták online viták egyik központi fóruma az al-Iklász (jelentése nagyjából a bizalom tisztasága). A dzsihádisták internetes jelenlét fontos részét képezik a fórumok, amelyeket naponta több tízezer érdeklődő látogat.

³ LOHLKER, Rüdinger [2009]: Dschihadismus. Materialien. Facultas AG, Wien. pp. 114-116

⁴ Abdullah Azzam Oszama bin Ladenhez hasonlóan részt vett Afganisztánban a szovjet megszállók elleni küzdelemben. Az al-Káida szellemi előfutárának is tekinthető. Azzam 1987-ben arról írt, hogy szükség van egy előőrsre, egy élgárdára, amely „rendületlenül viszi a zászlót a fárasztó és végeláthatatlan úton, amíg a való életben el nem éri célját, ha Allah úgy dönt, hogy sikerre segít. Ez az élgárda a leendő társadalom erős alapja” (idézi GUNARATNA, Rohan [2002]: *Inside Al Qaeda. Global Network of Terror*. Berkley Books, New York.p. 3.)

⁵ PHILLIPS, Melanie [2007]: *Londonistan. How Britain is Creating a Terror State Within*. Gibson Square, London. pp.28-29

ESSZÉ

MAGYARORSZÁG SZEREPE A NEMZETKÖZI BÉKEFENNTARTÓ MŰVELETEKBEN

Mórucz Norbert

Napjaink nemzetközi politikájának egyik állandó és nagyon fontos témája a nemzetközi békefenntartó műveletek kérdése, azoknak múltja, jelene és persze jövője egyaránt. A XXI. század eleji terrorcselekmények kapcsán egyrészt felértékelődött a békefenntartás katonai, humanitárius és emberi jogi jelentősége is, másrészt a közvélemény, a sajtó és a napi politika egyaránt többet foglalkozik a kérdéssel.

MAGYARORSZÁG HELYE A RENDSZERBEN

A nemzetközi politika eme aspektusában Magyarország is igyekezett kivenni a részét. Hazánk az elmúlt években fontos szerepet vállalt a NATO, az ENSZ és természetesen az Európai Unió által folytatott békefenntartó műveletekben.¹ A következőkben azt fogom egy helyzetkép részeként megvizsgálni, mekkora erővel van jelen hazánk az egyes nemzetközi szervezetekben és szövetségi rendszerekben, illetve ezzel párhuzamosan milyen intenzitással vállal szerepet az adott szervezet ez irányú tevékenységében.

¹ Mivel a téma szempontjából a NATO, az ENSZ és az EU által folytatott békefenntartó tevékenység van a középpontban, nem tértem ki az EU fogalmi meghatározása körüli különbségekre, s a szöveg „egyszerűsítése” kedvéért az NATO és az ENSZ mellett az EU-ra is „szervezet” és „nemzetközi szervezet” kifejezést használtam.

NEMZETKÖZI SZERVEZETI TAGSÁG

A vizsgált szervezetekben annak méretéhez és taglétszámához mérten hazánk nem azonos arányú/méretű szereplőként van jelen. A „legkisebb” jelentőséggel talán az ENSZ-ben rendelkezünk. Az ENSZ 2011 óta 193 taggal rendelkezik², mely 193 tagállamnak az ENSZ Közgyűlésében 1-1 szavazata van. Mivel hazánk se nem állandó, se nem nem-állandó tagja az ENSZ Biztonsági Tanácsának, súlya a szervezet döntéshozatalában meglehetősen csekély. Bár az egyes tagállamok gazdasági és politikai ereje túlmutat az „egy a 193-ból” egyszerűsítésen, Magyarország esetében talán nem túlzás azt mondani, hogy még így sem meghatározó résztvevője a Közgyűlés és az ENSZ döntéshozatalának. A NATO esetében „javul” az arány, hiszen a szervezetnek 28 tagállama van, mely szám tekintetében már arányában is eredményesebb lehet Magyarország tevékenysége. Az Európai Unióban rendelkezik Magyarország arányaiban a legnagyobb jelentőséggel. Hazánk döntéshozatali képessége az EU döntéshozatali rendszerének különböző szintjein és a döntéshozatal módjától függően eltérő intenzitással mutatkozik meg. Az egyetlen „tisztán európai” szervezetben bár közel annyi tagállam van, mint a NATO-ban, a relatív pozíciónk mégis kedvezőbb.

Az Európai Parlamentben a mandátum-leképezési rendszer miatt „középhatalom” vagyunk, az Európai Bizottságban, az Európai Tanácsban és az Európai Unió Tanácsában pedig a döntéshozatali mechanizmus miatt a Tanácsot leszámítva a nagy államokkal, mint Németország, Franciaország vagy az Egyesült Királyság, egyenlőnek számítunk. Habár a három szervezet esetén nem lehet ilyen röviden meghatározni egy ország érdekérvényesítő képességét, nem tévedés azt mondani, hogy a fenti „sorrend” jól érzékelteti a magyar érdekképviselet fokozatosságát.

NEMZETKÖZI SZERVEZETI
TAGSÁGBÓL EREDŐ VÁLLALÁSOK

Az átlagemberek számára a legismertebbek talán az iraki, az afganisztáni és a koszovói missziók, a témában jobban elmélyülők számára esetleg Bosznia-Hercegovina, Ciprus vagy Darfúr lehet ismerős. Hogy hol is van pontosan, mi is a békefenntartók feladata, milyen szervezet égisze alatt zajlik maga a művelet, pedig még kevesebben ismerik. Az ismeretek „rétegződése” érthető is, hiszen az átlag sajtófogyasztó azokban a

² Forrás: <http://www.un.org/en/members/growth.shtml>

kérdésekben tájékozottabb, amit a sajtótermékek nyújtanak, azok pedig nyilván azokkal foglalkoznak leginkább, amelyek legmeghatározóbbak a magyar külkapcsolatok szempontjából.

A MAGYAR BÉKEFENNTARTÓ TEVÉKENYSÉG RENDSZERE

Figyelembe véve a Magyarország és a Magyar Honvédség erőforrásait és kapacitását, nem várható el, hogy a világ minden nemzetközi beavatkozást igénylő konfliktusában hasonló intenzitással vegyen részt. Például egy kelet-afrikai konfliktus rendezése érdeke a nemzetközi közösségnek, így az ENSZ-nek és a NATO-nak, de Magyarország számára nem élvezhet elsőbbséget például a koszovói vagy a boszniai helyzet kordában tartásához képest. Magyarország ilyenén vállalásainak mértékét jogszabály is rögzíti, mely országgyűlési határozatban határozza meg az ún. ambíciós szintet. Az ambíciós szint azt a maximum létszámot jelenti, ahány magyar katona egyidőben külföldön állomásoztatható. Eredetileg az ambíciós szintet az 1995. évi LXVII. törvényt módosító 1997. évi XCI. törvény 1200 főben határozta meg. A 94/2001. (XII. 21.) OGY határozat a NATO irányítása alatt végrehajtott balkáni katonai békefenntartó műveletek esetén 850, váltási periódus esetén is 1000 fős maximum létszámot állapított meg. A 9/2003. (II. 19.) OGY határozat pedig ugyanezt a létszámkeretet kibővítette a NATO és az EU missziók esetére is. Hazánk biztonság- és védelempolitikájára vonatkozó alapelveit az Országgyűlés a 94/1998. (XII. 29.) OGY határozatban adja meg. Azonban a Kormány 2004 júniusában ezt a szintet, költségvetési restrikciónak miatt, a Magyar Honvédség létszámcsökkentésével összhangban 1000 főre csökkentette.

Ehhez képest 2011-ben a Honvédelmi Minisztérium legfrissebb elérhető kimutatása szerint³, a HM tisztként, tiszthelyettesként és a legénységi állományban 19199 főt, kormánytisztviselői és közalkalmazotti jogviszonyban pedig 7226 fő foglalkoztat.

³ Forrás:

http://www.kormany.hu/download/b/a7/70000/kat_ka_ktvnegyedevés_2011_12.PDF#!DocumentBrowse

MAGYARORSZÁG SZEREPVÁLLALÁS NAPJAINKBAN

Az említett eltérő érdekviszony miatt eltér a különböző missziók esetén a magyar szerepvállalás, a pár fős megfigyelő csoporttól a többszáz fős békefenntartó misszióig viszonylag széles a skála.⁴

ENSZ MISSZIÓK

Az ENSZ műveletekben hazánk tevékenyen vesz részt, minden bizonnyal a fent említett „érintettségi szint” folytán eltérő intenzitással. A szervezet keretében a legnagyobb vállalás a ciprusi United Nations Peacekeeping Force in Cyprus röviden UNFICYP művelet keretében van. A művelet háttérébe most nem mennék bele, a cipruson kialakult görög-török ellentét régóta terítéken lévő nemzetközi konfliktus. A UNFICYP rendszerében a térség 4 szektorra van osztva, mely szektorok közül a magyar katonák a 4. szektorban (Sector Four) teljesítenek szolgálat. A kontingens létszáma dinamikus, váltási időszakban felduzzad, az időszakos hazautazások és egyéb személyi változások miatt folyamatosan változik, nagyságrendileg mégis 60-80 fő közé tehető. Az állomány létszáma jelenleg 76 fő. A művelet 1964-ben indult, Magyarország 1993 óta vesz részt benne. Főbb tevékenysége az ENSZ béketámogató tevékenységének biztosítása, tüntetések, tömegdemonstrációk kezelése, a konfliktusban álló felek összetűzésének megakadályozása illetve a felek közti közvetítés. A UNFICYP-hez képest nagyságrendekkel kisebb létszámmal, együtt is körülbelül 10 fővel veszünk részt az ENSZ két másik műveletében. A nyugat szaharai műveletben, a MINURSO-ban 7 fő, a libanoni UNIFIL misszióban 4 fő. Mindkét misszió esetén, az ENSZ békefenntartói gyakorlatának megfelelően, katonai megfigyelőként és béketámogató erőként vannak jelen magyar katonák, az ENSZ csapatok kötelékében.

NATO MISSZIÓK

Magyarország szövetségi és nemzetközi szerződésekből eredő egyéb katonai kötelezettségei kapcsán legnagyobb arányban a NATO béketámogató műveleteiben vesz részt. Ez ered egyrészt a kezelt vagy kezelni kívánt konfliktusok nagyságrendjéből és nemzetközi politikai jelentőségéből,

⁴ Forrás: A létszámokra vonatkozó adatok forrása minden esetben, kivéve ahol a forrás külön van jelölve, a Honvédelmi Minisztérium Sajtóirodája által készített Magyar Honvédség békeműveleti tevékenysége (2012. április) c. dokumentum.

másrészt természetesen a NATO rendszerének katonai vetületéből. A NATO kötelékében hazánk már csak az afganisztáni, a koszovói misszióban vesz részt. Az említett ambíciós szint nagyobb része e NATO műveletek keretében teljesít szolgálatot. Nemzetközi politikai szempontból mindkét konfliktus és térség kiemelkedő fontosságú. Magyarország számára természetesen az első helyen kezelt művelet a koszovói konfliktus, ha ez a vállalt létszámkeretben markánsan nem is mutatkozik meg.

KOSZOVÓ – KFOR⁵

A NATO KFOR missziója 1999-ben indult az ENSZ BT 1244. határozata révén és még napjainkban is több mint 6000 fős létszámmal működik. A KFOR rendszerét összesen 5 ún. Többnemzeti Harci Kötelék (Multinational Task Force, MNTF) alkotja, melyek a KFOR parancsnok alá tartoznak. Az MNTF-ek fő feladata a biztonság fenntartása mellett határellenőrzés, valamint a civil infrastruktúra helyreállításának biztosítása. Emellett a KFOR erőknél fontos szerepe van a civil-katonai együttműködésben, melynek lényege, hogy a civil lakossággal együttműködve, az ő érdekeiket is megismerve, közösen folyhasson a helyreállítás, az infrastruktúra fejlesztése és a békefenntartói tevékenység. A békefenntartó műveletek eme oldala az ún. Civil-Military Cooperation, röviden CIMIC.⁶

A magyar katonák az 5 MNTF közül a nyugati régióban, az MNTF-W jelzésű körzetben teljesítenek szolgálatot, az állomány mai mérete 195 fő⁷. A csúcslétszám 2008 és 2009 fordulóján volt, amikor a magyar vezetésű, magyar-szlovén TF-NIMRÓD zászlóalj szintű harccsoportba az MH KFOR Zászlóalja 426 főt adott. A TF-NIMRÓD zászlóalj, amellett, hogy 2008 szeptembere és 2009 februárja között a zászlóalj munkája a koszovói békefenntartás történetében is történelmi jelentőségű volt, a magyar történelemben a második világháború óta a legnagyobb nemzetközi katonai szerepvállalás.

⁵ A koszovói műveletre vonatkozó szakmai kifejezések és tartalmak forrása Koszovó CIMIC kézikönyve (2010).

⁶ Magyar részről a Civil- Katonai Együttműködés és Lélektani Művelési Központ végzi a CIMIC mellett az ún. PSYOPS tevékenységet, mely egy olyan lélektani művelési tevékenység, mely kölcsönös a bizalmi viszony kialakításához szükséges lélektani tényezőket veszi figyelembe.

⁷ Forrás: NATO; http://www.nato.int/kfor/struktur/nations/placemap/kfor_placemat.pdf

AFGANISZTÁN

A NATO másik jelentős magyar részvétellel zajló béketámogató művelete az afganisztáni misszió. Az ISAF (Nemzetközi Biztonságtámogató Erő, angolul International Security Assistance Force) az afganisztáni misszió nemzetközi rövidítése. A művelet, hasonlóan a KFOR-hoz, a békefenntartás mellett végez béketámogató tevékenységet is, melynek fontos kerete a már említett CIMIC és PSYOPS. Az afganisztáni tevékenység kiegészül az ún. PRT-vel (Tartományi újjáépítési csoport, angolul Provincial reconstruction team), mely a nevéből adódóan a különböző létesítmények és a civil infrastruktúra újjáépítéshez nyújt támogatást. A magyar kontingens jelenleg közel 400 főt számlál, mely katonák Baghlan tartományban, Pol-e-Khomriban vezetik az ottani PRT-t. A magyar szerepvállalás időszakában a jelenlegi a 12. váltási időszak. A kontingens többsége a PRT-ban vesz részt, de olyan kiegészítő tevékenységekben is van magyar részvétel, mint összekötés és tanácsadás (53 fő), légi tanácsadás és kiképzés (20 fő) vagy nemzeti és nemzetközi logisztikai tevékenység (16, ill. 17 fő). A „két nagy” mellett az Magyar Honvédség részt vesz egyéb NATO műveletekben is. Ezek jórészt parancsnokságok apparátusaiban és más egyéb szervezetben biztosított megfigyelő, tanácsadó státuszt jelent és néhány fő látja el. Ilyen például a NATO szarajevói parancsnoksága és belgrádi összekötő irodája, ahol 2 illetve 1 fő teljesít szolgálatot.

EURÓPAI UNIÓS BÉKEFENNTARTÓ MŰVELETEK

Az Európai Unió által folytatott béketámogató tevékenység természetesen nem ér fel sem az ENSZ, sem pedig a NATO tevékenységének volumenéhez, annak ellenére, hogy mindkét szervezet állományainak nagy részét adják EU-s tagállamok. Az uniós béketámogató tevékenységnek egy meghatározó eleme van, az ún. EUFOR-ALTHEA, amely Bosznia-Hercegovinában működik. Az önálló uniós haderő látja el a boszniai békefenntartó tevékenységet, mely közvetlenül a NATO-tól vette át a térségi feladatok ellátását. A magyar vállalás nagyságrendileg meghaladja a ciprusit és közel felér a NATO létszámokhoz, jelenleg 163 fő. Emellett EU-s misszióban tanácsadó és megfigyelő státuszban Kongóban, Ugandában és Grúziában is szolgálnak magyar katonák.

A KAKUKKTOJÁS

A három szervezet mellett hazánk részt egy független nemzetközi együttműködés munkájában, mely a Sínai-félszigeten, az izraeli-palesztin konfliktus rendezésében lát el békefenntartói feladatokat. Az MFO (Multination Force and Observers) egyaránt ellát katonai és rendőri feladatokat, állományban jelenleg 42 magyar teljes szolgálatot, 60-40% arányban katonák és rendőrök.

ÉRTÉKELÉS ÉS JÖVŐKÉP

A fentiek tükrében látható, hogy Magyarország nemzetközi szerepével arányosan „kiveszi részét” a munkából, s aktív és hasznos részese a nemzetközi béketámogató tevékenységeknek. Koszovóban és Afganisztánban a magyar erők szerepe meghatározó, annak a bizonyos gépezetnek fontos eleme és alkotórésze. Az EUFOR–ALTHEA misszióban való részvétel több célt szolgál. Fontos, hogy hazánk jelen legyen azokban a térségekben, melyek konfliktusa földrajzi közelségük miatt is kihatással vannak például a magyar szomszédságpolitikára. Koszovó és Bosznia helyzete meghatározó Szerbia és Horvátország szempontjából is, mely két ország egyszerre Magyarország szomszédja és az újabb EU bővítés potenciális esélyesei. Horvátország felvétele már 2013. július 1.-jén megvalósul, Szerbia pedig 2012-ben megkapta a tagjelölti státuszt. A nemzetközi visszajelzésekből, legyenek azok sajtó vagy hivatalos, akár szakmai hírek, Magyarország szerepét külföldön is fontosnak tartják és elismerik a magyar katonák munkáját.

A jövő minden bizonnyal változásokat fog hozni, s ezek fogják érinteni a magyar szerepvállalást is. A ciprusi helyzet régóta húzódik, minden bizonnyal még sokáig fog is. Törökország közeledésének az Unió felé lehet majd enyhítő hatása, azonban vélhetően a görög-török ellentétet nem fogja megszüntetni. A kérdés már idén nyáron is előtérbe kerül, hiszen júliustól Ciprus tölti be a Tanács soros elnöki posztját. Az iraki helyzet lecsendesedni látszik, s „papíron” az afganisztáni művelet is véget ér 2014-ben. Ez utóbbi kapcsán számos mai, elsősorban politikai és katonai szempontú vita merül fel, így kérdéses, hogy sikerül e teljesen rendezni a helyzetet. A koszovói kérdés bonyolultabb, hiszen ott egy egyoldalú függetlenedés révén komoly nemzetközi jogi kérdések is felmerültek, amelyek politikai vetületei minden országban másképpen csapódnak le. Magyar viszonylatban az egyik kulcskérdés, hiszen Szerbia „közelgő” uniós

csatlakozása és a vajdasági magyarok helyzete meghatározó elemek kell, hogy legyenek hazánk külpolitikájának tervezésekor. A mai értelemben vett békefenntartás, mint katonai-politikai tevékenység relatíve rövid múltra tekint vissza, mégis állandó témája a nemzetközi politikának. Az elkövetkező néhány évben a nemzetközi politikai környezet változásokat generál majd, de az kétségtelen, hogy a béke szavatolásának ezen módszere még sokáig az első számú eszköz lesz a nemzetközi közösség kezében.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK, ADATBÁZISOK

Magyar Honvédség békeművelési tevékenysége (2012. április) - Honvédelmi Minisztérium Sajtóiroda, 2012., Budapest (sajto@hm.gov.hu, küldve: 2012. 05. 02.)

Afganisztán CIMIC kézikönyve, Budapest, 2006 URL:

http://www.honvedelem.hu/files/9/5960/afganisztan_cimic_kezikonyve3_kiadas.pdf.

Letöltve: 2012.04.22.

Koszovó CIMIC kézikönyve, Budapest, 2010 URL:

<http://www.kormany.hu/download/8/b5/10000/koszovo.pdf>. Letöltve: 2012.04.22.

Az ENSZ honlapja. URL: <http://www.un.org/en/>.

A NATO honlapja. URL: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm>.

Kimutatás a hivatásos és szerződéses állományú katonák, a közalkalmazottak, valamint a kormánytisztviselők létszám- és illetményadatairól. kormány.hu, Dokumentumtár URL:

http://www.kormany.hu/download/b/a7/70000/kat_ka_ktvnegyedevés_2011_12.PDF#!DocumentBrowse. Letöltve: 2012. 04.27.

Dr. MEZŐ Ferenc: Az emberi szükségletekre irányuló lélektani műveletek (PSYOPS).

Debrecen, 2007. URL:

http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2007/1/2007_1_15.pdf. Letöltve: 2012. 04.29.

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

biztpol.corvinuembassy.com